

جمهوری آذربایجان؛ وابستگی به نفت و چالش های پیش رو

سهم سرمایه گذاری خارجی صورت گرفته در بخش نفت در مقایسه با دیگر بخش ها، سهم این بخش در تولید ناخالص داخلی، اشتغال و تجارت خارجی از جمله شاخص هایی هستند که بر نقش برجسته بخش نفت، در اقتصاد این کشور دلالت دارند.

آران نیوز- جمهوری آذربایجان از نخستین کشورهای است که اقدام به استخراج نفت کرده و از اولین صادرکنندگان نفت به شمار می رود. این کشور پس از استقلال از اتحاد جماهیر شوروی برنامه های گسترده ای برای سرمایه گذاری در بخش انرژی تدوین کرد و بر همین اساس، در سال های اخیر، سرمایه گذاران امریکایی، چینی و اروپایی در رقابت برای افزایش سهم خود در تولید و اکتشاف منابع نفت و گاز این کشور بوده اند. سهم سرمایه گذاری خارجی صورت گرفته در بخش نفت در مقایسه با دیگر بخش ها، سهم این بخش در تولید ناخالص داخلی، اشتغال و تجارت خارجی از جمله شاخص هایی هستند که بر نقش برجسته بخش نفت، در اقتصاد این کشور دلالت دارند. در حال حاضر نفت و گاز، یکی از مهمترین منابع درآمد آذربایجان را تشکیل دهند. با توجه به اهمیتی که نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آنها بر امور اقتصادی، سیاسی و اجتماعی آذربایجان دارند، بررسی تاثیرات و پیامدهای کاهش بهای نفت بر جمهوری آذربایجان را مورد بررسی قرار داده ایم.

جمهوری آذربایجان با در اختیار داشتن نزدیک به ۸ میلیارد مترمکعب ذخایر نفتی، یکی از ثروتمندترین کشورهای استقلال یافته از اتحاد جماهیر شوروی به شمار می رود که به همین دلیل، مورد توجه شرکت های غربی قرار گرفت و طی سال های گذشته، شرکت های بزرگ نظیر بریتیش پترولیوم در کشور سرمایه گذاری کرده اند.

در پی این سرمایه گذاری های درآمد نفتی جمهوری آذربایجان که در سال 2006 حدود 5/1 میلیارد دلار بود که در سال 2008 به 8/5 میلیارد دلار رسید. بنا بر اعلام شرکت بی پی، تولید از میدان های نفتی ECG میانگین روزانه ۶۵۵ هزار و ۷۰۰ بشکه در ماه های ژانویه تا سپتامبر سال ۲۰۱۴ رسید. میانگین تولید نفت از این میدان ها در مدت مشابه سال ۲۰۱۳ میلادی ۶۶۳ هزار و ۲۰۰ بشکه در روز و در نیمه نخست سال ۲۰۱۴ میلادی ۶۵۶ هزار بشکه در روز بود. به همین دلیل صادرات نفت آذربایجان از ۳۴،۲۵ میلیون تن در سال ۲۰۱۳ میلادی به ۳۳،۰۴ میلیون تن در سال ۲۰۱۴ کاهش یافت. همچنین تولید نفت و میعانات گازی آذربایجان نیز از ۴۳،۱ میلیون تن در سال ۲۰۱۳ میلادی به ۴۱،۹ میلیون تن در سال ۲۰۱۴ کاهش یافت که افت ۲،۸ درصدی را نشان می دهد.

در حال حاضر عمده ترین منابع تولید نفت جمهوری آذربایجان را میادین شاه دنیز، آذری، چراغ و گونشلی هستند. مطابق با آمار صندوق ملی نفت آذربایجان (سوفاز)، این کشور از سال ۲۰۰۷ تا سال 2014 با اجرای پروژه میدان عظیم نفتی و گازی شاه دنیز در بخش آذربایجانی دریای خزر توانسته ۲،۱۲ میلیارد دلار درآمد کسب کند. درآمدهای این صندوق از میدان شاه دنیز در سال ۲۰۱۴ نیز به ۵۲۳ میلیون دلار رسید. میدان شاه دنیز که یکی از بزرگترین میادین میعانات گازی دنیا محسوب می شود، در سال ۱۹۹۹ کشف شد و ذخایر گازی آن حدود ۱،۲ تریلیون متر مکعب تخمین زده شده است. گازی تولیدی این میدان هم اکنون علاوه بر آذربایجان، به گرجستان، ترکیه و کشورهای اروپایی نیز صادر می شود. همچنین مطابق با آمارهای منتشر شده از سوی صندوق ملی نفت آذربایجان، این کشور از پروژه میادین نفتی و گازی آذری، چراغ، گونشلی از سال ۲۰۰۱ تا ابتدای سال ۲۰۱۵ حدود ۱۱،۱۵ میلیارد دلار درآمد داشته است. بلوک نفتی و گازی آذری، چراغ، گونشلی که از سال ۱۹۹۷ مورد بهره برداری قرار گرفته است، در سال ۲۰۱۴ درآمدی معادل ۱۵،۱۱۸ میلیارد دلار اعلام شده است.

با این حال بررسی میزان صادرات نفت جمهوری آذربایجان نشان می دهد که این بخش دارای یک روند کاهشی بوده است. در حال حاضر صادرات نفت آذربایجان از چهار مسیر عمده صورت می گیرد که بررسی هر یک از آنها نشان می دهد که در سال گذشته صادرات نفت این کشور با افت مواجه بوده است:

1. خط لوله باکو-نوروسیسک: صادرات نفت آذربایجان به روسیه از این خط لوله صورت می گیرد. آمار نشان می دهند که صادرات نفت آذربایجان از خط لوله باکو-نوروسیسک از ۱،۷۵ میلیون تن در سال ۲۰۱۳ میلادی به ۱،۰۲ میلیون تن در سال ۲۰۱۴ کاهش یافته است.

2. خط لوله باکو-سوپسا: صادرات نفت آذربایجان به گرجستان از این مسیر صورت می گیرد. آمارها نشان می دهند که صادرات نفت آذربایجان از خط لوله باکو-سوپسا از ۶،۰۲۸ میلیون تن در سال ۲۰۱۳ به ۴،۲۳۲ میلیون تن در سال ۲۰۱۴ افزایش یافته، که رشد چشمگیری به شمار نمی رود.

3. خط لوله باکو-تفلیس-جیحان: صادرات نفت آذربایجان به ترکیه از طریق این خط انجام می شود. بر اساس اطلاعات موجود صادرات نفت آذربایجان از خط لوله باکو-تفلیس-جیحان در سال ۲۰۱۴ میلادی ۲۶،۸ میلیون تن بود که این رقم نسبت به صادرات ۲۷،۵ میلیون تنی سال ۲۰۱۳ کاهش عمده ای را نشان می دهد.

4. خطوط ریلی: صادرات نفت با خطوط ریلی و از مسیر گرجستان صورت می گیرد. صادرات نفت آذربایجان از خطوط ریلی از ۹۹۱،۹۹۲ تن در سال ۲۰۱۳ به ۹۱۸،۵۰۸ تن در سال ۲۰۱۴ کاهش یافته است.

کاهش بهای نفت؛ ضربه ای کاری به اقتصاد آذربایجان

نفت و گاز، 95 درصد صادرات جمهوری آذربایجان و 75 درصد درآمدهای دولتی این کشور را تشکیل می دهد. قیمت نفت در بودجه سال 2014 این کشور 100 دلار پیش بینی شده بود که این رقم در بودجه سال 2015 جمهوری آذربایجان، پیش بینی

شده که بر اساس نفت بشکه ای 90 دلار، درآمدهای نفتی این کشور به 19.4 میلیارد منات (18.5 میلیارد دلار) برسد. با توجه به این که قیمت نفت در ماه های گذشته به صورت میانگین حدود 50 دلار بوده است. بودجه سال آینده دولت آذربایجان باید بر مبنای نفت بشکه ای 50 تا 55 دلار برنامه ریزی شود. اگر بر اساس پیش بینی ها میانگین قیمت نفت به ۴۰ دلار در هر بشکه برسد، جمهوری آذربایجان نیمی از درآمدهای پیش بینی شده خود را از دست می دهد و پیش بینی رشد ۴٫۴ درصدی اقتصاد آن نیز باید مورد بازبینی قرار گیرد.

این افت درآمد در حالی روی داده که شرکت نفت دولتی جمهوری آذربایجان (سوکار) نیز اعلام کرده به دلیل نصف شدن میزان درآمدهایش در سایه افت شدید قیمت نفت، سال آینده پول کمتری به حساب دولت این کشور انتقال خواهد داد. به طوری که بنابه گفته رونق عبداللایف، رئیس شرکت سوکار، کاهش قیمت نفت بر وضعیت مالی ما تاثیر گذاشته و درآمدهای ما 2 بار کاهش یافته است.

بررسی وضعیت اقتصادی جمهوری آذربایجان نشان می دهد که کاهش بهای نفت تنها چالش اقتصادی این کشور نیست. زیرا جمهوری آذربایجان پس از کاهش شدید ارزش روبل روسیه، ناگزیر شده ارزش پول ملی خود را کاهش دهد.

بنابر این جمهوری آذربایجان علاوه بر کاهش بهای نفت که تداوم آن باعث خواهد شد بخش قابل توجهی از درآمدهای ارزی خود را از دست دهد، با چالش کاهش ارزش پول ملی و همچنین ناتوانی در تامین هزینه های لازم برای سرمایه گذاری دولتی در بخش انرژی نیز مواجه است. این در حالیست که سرمایه گذاری خارجی در بخش انرژی آذربایجان نیز کاهش یافته به عنوان مثال، همانطور که گفته شد تولید نفت آذربایجان از بلوک آذری چراغ- گونشلی که به وسیله کنسرسیومی به رهبری شرکت بی پی اداره می شود با افت رو به رو بوده است؛ این افت تولید در حالی روی داده که به دلیل کاهش بهای نفت، عملاً شرکت های بزرگ نیز توان زیادی برای سرمایه گذاری های جدید نخواهند داشت.

اگر چه شرکت های بی پی و سوکار آذربایجان در سال های گذشته سعی کرده اند با اعلام اینکه تولید نفت از این میدان ها تثبیت شده است، با این حال به نظر می رسد افت تولید در این میادین همچنان ادامه داشته باشد. در نتیجه، تداوم این وضعیت به معنای کاهش تولید نفت و گاز در سال های آینده خواهد بود و چنین امری می تواند سیاست های اقتصادی و اجتماعی دولت را تحت تاثیر قرار دهد.

پیامدهای ناگوار

نفت بزرگترین بخش اقتصاد جمهوری آذربایجان را تشکیل می دهد و این کشور طی سال های اخیر به واسطه رشد قیمت نفت، رشد اقتصادی بالایی را تجربه کرده است. مثل اغلب کشورهای نفت خیز جمهوری آذربایجان، ساختار اقتصادی نامتوازی دارد و عمده درآمدهای این کشور مانند بیشتر کشورهای نفت خیز به صادرات نفت خام وابسته است. افزایش درآمدهای نفت و گاز در سال های گذشته موجب شکل گیری دولت رانتیر در جمهوری آذربایجان شده است. در جمهوری آذربایجان نیز دولت با مالکیت بر شرکت سوکار و صندوق ملی نفت سوفاز، کنترل منابع درآمدی جمهوری را در اختیار خود دارد.

در شرایط فعلی، کاهش بهای نفت خام و تداوم آن می تواند از یک سو باعث تضعیف دولت و از سوی دیگر موجب قدرت گیری جریان های مخالف شود که تاکنون به واسطه قدرت مالی دولت، توان حضور در عرصه های اجتماعی و سیاسی را نداشتند. این امر می تواند پیامدهای اقتصادی، سیاسی و اجتماعی پیش بینی نشده ای را برای این کشور در پی داشته باشد. به همین دلیل، دولت جمهوری آذربایجان در نظر دارد به منظور کاهش وابستگی به درآمدهای نفت و گاز، بخش های غیر نفتی خود را توسعه دهد. بر این اساس دولت آذربایجان امید دارد که توسعه مجتمع های بزرگ صنعتی آذربایجان در آینده اقتصاد این کشور را از وابستگی به درآمدهای حاصل از فروش نفت و گاز خلاص کند. همچنین دولت آذربایجان تلاش دارد تهدیدات اقتصادی ناشی از کاهش شدید قیمت نفت را با افزایش مالیات در سایر بخش ها خنثی کند. این در حالیست که ایجاد فضای اقتصاد رقابتی و کاهش نرخ بیکاری به عنوان الویت های اصلی توسعه بخش های اقتصادی آذربایجان باقی خواهند ماند. ضمن آنکه جمهوری آذربایجان برای توسعه اقتصادی پایدار نیازمند توجه به بخش های اقتصادی دیگر مانند بخش کشاورزی و نیز مبارزه با فساد اداری، کاهش دیوان سالاری دولتی خواهد بود.

منبع: اکوفارس